

Az evangélium bölcselete

Vallásfilozófiai tanulmány

Irta

Dr. Takács Menyhért

jászóvári prépost

TARTALOM:

Bevezetés.

- I. A vallás viszonya a filozófiához.
- II. A négy evangélium történeti jellemzése.
- III. Az evangélium bölcseletének érzelmi, értelmi és erkölcsi karaktere.
- IV. Az Üdvözítő hegyi beszéde.
- V. Az evangélium metafizikája.

BUDAPEST

A Szent-István-Társulat kiadása

**Az Úr Jézus Krisztus
négy evangéliuma
és az
apostolok cselekedetei**

a vulgata szerint, figyelemmel az eredeti
szövegre.

Káldi György

fordítása nyomán rövid jegyzetekkel el-
látva,

az apostoli Szenszék jóváhagyásával.

8° alak, 319 lap. Ára fűzve... **1.40 kor.**

Megrendelhető a
SZENT-ISTVÁN-TÁRSULATNÁL
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.

AZ EVANGÉLIUM BÖLCSELETE

VALLÁSFILOZÓFIAI TANULMÁNY

IRTA

Dr. TAKÁCS MENYHÉRT

JÁSZÓVÁRI PRÉPOST

BUDAPEST
A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT
KIADÁSA

Nihil obstat.

Nr. 6038.

Dr. Desiderius Bita,
censor dioecesanus.

Imprimatur.

Strigonii, die 16. Octobris 1914.

Ludovicus Rajner,
episc., vic. gen.

STEPHANEUM NYOMDA R. T.
Budapest, VIII., Szentkirályi-u. 28.

TARTALOM.

	Oldal
Bevezetés	5
I. A vallás viszonya a filozófiához	9
II. A négy evangélium történeti jellemzése	15
III. Az evangélium bölcséletének érzelmi, ér- telmi és erkölcsi karaktere	32
IV. Az Üdvözítő hegyi beszéde	52
V. Az evangélium metafizikája	53

BEVEZETÉS.

Az ember lelki tehetségeinek öntudatos tevékenysége tudvalevőleg a megismerésben, az érzésben és a törekvésben vehető észre. A lelki élet e háromirányú megnyilatkozása azonban nem egymástól elkülönített független szellemi funkció, hanem a kölcsönösen egymásra ható, egymás energiáját emelő, vagy kisebbitő szellemi erők reciprocitása, amennyiben azok egy főelvben az ember egész organizmusát éltető, fönntartó és átható erőben egyesülnek és ez a lélek. Igaz ugyan, hogy az ismeretszerzés, az érzelmek keletkezése és az akarás külön-külön lelki folyamat, de mindahárom oly erős asszociációban van egymással, mint az emlékezet birtokában lévő ideák, amelyek bizonyos körülmények között egymást kölcsönösen előhívják és a tudatosság állapotába helyezik. A megismerés kapcsán érzelmek töltik meg a lelket s az ismeretek és érzelmek közösségéből táplálkozik az akarat, vagyis az az erkölcsi erő, melynek célja törekedni a boldogság után.

Épen azért az akaratnak az a rendeltetése, hogy uralkodjék az érzelmeken, nem azért, hogy elnyomja, hanem, hogy bölcsen fegyelmezze azokat s a megismerő-tehetség munkájának eredményével, az értelmi belátással együtt észszerű rendet teremtsen lelki életünk egész folyamatában.

Az emberi természetnek megvannak a maga szükségletei, a maga vágyai. E szükségletek és vágyak erőszakos érvényesülésével szemben a lelki élet észszerű rendje nyújt biztosítékot, ami a lelkiség győzelmét jelenti az ember animális természete fölött. Ez a győzelem pedig nem más, mint egy harmónikus értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődés, lassú, de következetes evolúciója emberi természetünk dualizmusának ; fokozatos haladás a tökéletes életre vonatkozó vágyainak teljesülésében.

A tökéletes életre törekvő ember vágyai a naturális élet jelenségeiben kielégítésre nem találhatnak. A naturális élet jelenségei a világban és az emberiségben határolódnak, tehát végesek s ennél fogva tökéletlenek. Természetünkbe pedig be van oltva az örök élet után való vágy. Nem tudunk megbarátkozni a halál gondolatával, örökké akarunk élni, szeretteinket soha el nem veszíteni, tőlük soha el nem válni. A természet erre a legridegebb hangon azt feleli, hogy nem lehet és nincs a világnak az a stoikus bölcsellete, amely minket

ezzel a rideg parancsszóval kibékíteni tudna. Hiábavaló minden pesszimizmus, minden világgýűlölet ; a tudomány ennél a pontnál csödöt mond. Örökké nem élhetünk a földön, földi halhatatlanság nincsen. Az ember és a világ viszonyában tehát a boldogság utáni vágyunk kielégítésre nem talál. És mégse tudjuk ezt a vágyat kioltani, amely az emberi lélek ösztönében él, tehát az ember és a természet kötelékén kívül egy más kapcsolatot, egy más religiót vagyunk kénytelenek szinte ösztönszerűen keresni és ez az ember viszonya a természetfölöttihez, az örökkévalóhoz, az Istenhez. Ez a viszony a vallás.

I. A vallás viszonya a filozófiához.

A vallás az emberi lélek természetes szükséglete, amelynek kötelékében a tökéletes élet utáni vágyakozásunk kielégítésre talál, amelynek kötelékében kiengesztelődést és vigaszt keresünk azért a rideg, elutasító feleletért, melyet az élet problémájára vonatkozólag a természet adott.

A szellemi lét tagadása, a durva monizmus vagy anyagelmélet, az evolúció tana, a faji kiválás és sejtelmélet, a majomember mint őstypus és minden hypothézis, melyet a tudós elmék valaha kitaláltak, nem egyéb, mint kétségbeesett erőlködés megnyugtató feleletet adni az ember és a világ viszonyának problémájáról és az élet céljáról, de teljesen sikertelenül. Az a negatív eredmény, amely mindeme merész elméletek és tanítások nyomán fakad, minden, csak nem megnyugvás, nem kibékülés, nem boldogság. Az erkölcsi eredmény, mely belőlők származik, az ember meghasonlása önmagával és örökös háborúja az ember ellen a világ birtokáért. Ezek után az

ember még nagyobb szükségét látja a tökéletes életnek és az örökkévalósághoz való viszonya megerősítésének a vallás által. Negatív bizonyítékok ezek a pozitív hit igazságára nézve, melyet nyomon kísérnek, mint a fényt az árnyék, anélkül, hogy elhomályosítani tudnák. Szemben áll velök megdönthetetlen értelmi, érzelmi és erkölcsi bizonyítékaival az evangélium és az az örökéletű bölcsélet a lelki élet észszerű rendjét hirdeti, megnyitja az emberszeretet kiapadhatatlan forrásait, megtisztítja és megszenteli az emberi erkölcsöt s meghozza az örök élet jutalmát a küzdő, a szenvedő és reménykedő emberiségnek. Ha nem volnának az emberiséget megtévesztő tanok tudományosan megcáfolva, aminthogy meg vannak, az evangéliummal szemben mint bukott teoriáknak kellene megszégyenülniök.

Ha a vallás az embernek Istenhez való viszonyát jelenti és a maga egészében és teljességében kifejezi, akkor természetszerűleg ki kell terjednie az egész emberre, el kell foglalnia az egész embert a maga összes lelki tehetségeivel együtt.* Az olyan vallás, amely csak ezt, vagy amazzt a lelki tehetséget akarja foglalkoztatni a többiek bevonása nélkül, nem jelentheti az embernek Istenhez való

* V. ö. dr. Wiedermann «A vallás lélektana» c. tanulmányát. 7—9. l.

viszonyát, nem fejezi ki annak teljességét, csupán egy-egy bölcséleti theoriát jelent, amely a vallásnak egyoldalú imaginárius képe élet és erő nélkül; egy vallási torzkép a filozófia látterében. Van ilyen több. Ilyen például a dogmanélküli érzelmvallás, melyet Schleiermacher Frigyes hirdetett a XVIII-ik század utolsó évében megjelent híres munkájában: «Reden über die Religion». Azt állítja, hogy a vallás tisztán érzelmi dolog, melyhez a megismerésnek és akarásnak semmi köze. Érezzük, hogy függünk valamitől, amit sem megismerni, sem meghatározni nem tudunk s ez a függő viszony teszi örökös szükségletté a vallást. Ezzel szemben Fichte, aki Spinoza etikájának hatása alatt lett filozófussá, a vallást tisztán az ész dolgának tekinti s a «Kritik aller Offenbarung» című munkájában a természetfölötti kinyilatkoztatás lehetősége és megismerhetősége mellett foglal állást, de az érzelmet és különösen az erkölcsöt teljesen kihagyja a vallás fogalmából. E vallási racionalizmusával az atheizmus vádját vonta magára, legkivált, amidőn Hegellel egyetértőleg azt tanította, hogy a vallás nem más, mint közönséges ismeret, mellyel az élet néhány főkérdésére felelhetünk.

Legérdekesebb mindenesetre Kant, aki harmadik lelki tehetségünket, az akaratot teszi meg a vallás alapjává. Különbséget tesz a valóság világa és a

jelenségek között és kimondja, hogy a tiszta ész a valóság világát, amely a dolgokat önmagukban — Ding an sich — jelenti, megismerni nem képes; így az istenséget sem. Csak a gyakorlati ész: a tér és idő szemlélete vezet odáig, hogy megismerjük a jelenségek világát és abban az isteni parancsokat, melyek megszabják az ember erkölcsi kötelességét, törvényeket állítanak neki, melyek teljesítésével morális öntudatra emelkedik s meg akarja ismerni az Isten eszméjét és a lélek halhatatlanságát. A vallás szerinte nem egyéb, mint erkölcsi kötelességeinknek az isteni parancs formájában való fölfogása, tehát mindenestől az akarat dolga. Az erkölcsi szabadság az, amellyel az ember Istenhez emelheti akaratát, vallásos és boldog lehet.

A Kant-féle akarat-vallás független akar maradni a moráltól, holott az erkölcs, mint ilyen, elsősorban az akarat dolga. Lehetetlen észre nem venni az ellentmondást a nagy észkritikusnál akkor, amidőn a vallást mindenestől az akarat birodalmába utalja és függetlenül a vallástól kezeli az erkölcsöt, holott a vallást is, az erkölcsöt is az ember boldogságáért tartja szükségesnek. Kant nem képez kivételt a racionalista bölcseletről ama törekvéséről, hogy a vallást az erkölcsről gondosan el kell különíteni s éppen ez teszi illuzóriussá az ő akarat-vallás elméletét. Vele ellentétben az

empiristák, különösen Verulami Baco, továbbá Locke és Helvetius, sőt a hit dolgában teljesen megbízhatatlan Voltaire és Rousseau, valamint az újkori monadológiának híres képviselője Leibnitz is, mint gyakorlati életbölcselek valamennyien a valláserkölcös nevelés hiveinek vallották magukat.

Nem nehéz átlátni, hogy a vallásnak egy-egy lelki tehetség birodalmába való átköltöztetése nem egyéb, mint szeszélyes okoskodás, mert akár az érzelmi, akár az értelmi vagy akarati vallás mellett felhozható bölceleti érveket tekintjük, azok minden tetszetősségük mellett is egyoldalúak s még igazaikban is a vallásnak csak egyes alkotórészeit fejezik ki. Nem csoda, ha ezek nyomán egyesek — mint a híres Tylor — a vallásban nem látnak egyebet, mint «a szellemi lényekben való hitet», vagy — miként Feuerbach — «vágyainknak . . . túlvilági képekben való megtestesítését», vagy pedig oly «betegségi tünetet, melyet tudománnyal kell meggyógyítani».*

Mindazok a filozófusok, akik a vallást egy-egy lelki tehetség körébe utalják, nem tesznek egyebet, mint azt, hogy magából a vallásból is pszichológiát csinálnak s a kinyilatkoztatás isteni adományát, mely az emberi nem üdvösségének

* L. Wiedermann idézett munkáját.

záloga, az egyes lelki tehetségek szükségletének tekintik csupán, mellyel azok természetszerűen kielégíthetők. Innen csak egy lépés vezet a fizikai alapokra helyezkedő lélektanhoz és a monizmus-hoz, vagyis ahhoz az elmélethez, mely a test és a lélek dualizmusa helyett csupán egy fiziológiai vagy spirituális főelvet állít fel, amelyre az emberi élet minden jelensége visszavezethető. Van tehát materiális és spirituális monizmus. A híres Wundt és Spenzer épen olyan monisták, mint Paulsen és Taine, vagy mint Ribot és Höffding; csak az a különbség, hogy az utóbbi kettő határozottan materialis monista, míg az előbbieket a fiziológiai lélektan képviselői, akik készek a pszichológiából fizikát, a pozitívizmusból merő fenomenalizmust, az ideáлизmusból szubjektívizmust csinálni. — Az egyes lelki tehetségekkel operáló valláselméletek csak a talajt készítették elő ennek a durva monizmusnak, amely Häckelnél és követőinél odáig jutott, hogy a teremtés remekét, a halhatatlan lelkű embert letaszította a föld barmai közé. A vallástannak mint tudománynak jutott a feladat, hogy az elbizakodott emberi ész mindeme hóbortjait halomra döntse és megcáfolja a Krisztus evangéliumával.

Ha az embernek vallási igényei és szükségletei vannak, aminthogy azt még az atheizmus sem tagadhatja meg, úgy ezeket az igényeket és szük-

ségleteket lélektani vizsgálatnak kell alávetnünk s ez a vizsgálat azt állapítja meg, hogy az örök igazsághoz értelemmel, érzelmeinkkel és akaratunkkal egyszerre kell fölemelkednünk, mert csak ez a hármasság egyesülten emelhet odáig, külön-külön lelki tehetséggel még csak közelébe se juthatunk. Istenhez való viszonyunkat elokoskodni nem lehet. Az emberi bölcselkedésben az a legnagyobb logikátlanság, ha csak egy tehetségével kíván közeledni Istenhez, a másik kettőt meghagyja jobb alkalomra a világ és az emberek számára. Csak az értelmi, érzelmi és akarat ember együttesen lehet vallásos ember, akinek az egyház tanítása szerint is az a rendeltetése, hogy Istent értelmével megismerje, érzelmével szeresse, akaratával neki szolgáljon és ezáltal üdvözljön. Az evangélium minden tanítása, a belőle kiáradó végtelen emberszeretet és tiszta erkölcs a megismerő, érző és akaró földi lénynek: az egész embernek szól s ebben rejlik Krisztus törvényének legdicsőségesebb filozófiája.

II. A négy evangélium történeti jellemzése.

Az újszövetségi szent könyvek közül a négy elsőt, amelyek szent Ágoston meghatározása szerint «a mi Urunk Jézus Krisztusnak származását,

tetteit, tanításait és szenvedéseit beszélik el», evangéliumoknak nevezzük.*

Az evangélium szó a görögben jó és örömdetes híradást jelent. Ez a jó és örömdetes híradás pedig nem más, mint az emberi nem üdvössége; Istennel való kiengesztelődésünknek mysteriuma, amint azt az Üdvözítő véghezvitte; Krisztus ígéreteinek Istentől hozott teljessége és az Ő egész tanítása, ahogyan azt az apostolok hirdették.

Ebben az értelemben csak egy evangéliumról lehet szó, habár négy különböző szerző által, négy külön könyvben van megírva.**

A négy evangélium közül az első háromban nagyfokú hasonlóság vehető észre, úgy a leírt események és beszédek, mint az előadás módszerét illetőleg. Mind a háromban a tárgyalás egész menete mondhatni ugyanazon szempontok szerint történik. Ugyanazon együttes áttekintés, vagy görög elnevezéssel élve, ugyanazon synopsis alá esik mind a három. Épen azért a három első evangélistát: szent Mátét, szent Márkot és szent Lukácsot a legrégibb idők óta synoptikusoknak nevezték. Ez a synopsis azonban nem jelenti azt, mintha valamely eredeti evangélium létezett volna, amelyből a synoptikusok mint közös for-

* V. ö. Pölzl, «Kurzgefasster Kommentar zu den vier heiligen Evangelien». Wien, 1913. I—IV. kötet.

** L. Cornely «Introductionis Compendium» c. művét.

rásból merítettek ; azt sem jelenti, hogy ezek az evangelisták egymás könyveit kölcsönösen forrásukul használták, hanem igenis azt jelenti, hogy szent Máté, aki apostol is volt, mint Krisztus szavainak és tetteinek közvetlen tanuja, azt írta le, amit látott és hallott, s hogy szent Márk és szent Lukács az apostoloknak, különösen Péternek és Pálnak a tanítása és elbeszélése nyomán írták meg evangéliumaikat teljes egyszerűséggel és világossággal, úgy, hogy azt mindenki megérthesse, legkiváltképen az az egyszerű, közönséges nép, melynek nyelvén beszéltek és írtak. Így tanította azt az egyház kezdettől fogva. A negyedik evangelista, szent János apostol, a synoptikusoktól különböző módszert használ. A tárgyalásban dogmatikus alapokra helyezkedik. Fölemelkedik a magasba, miként az őt jelképező magasröpülésű sas ; fölemelkedik a transcendentális valóságba, hogy megkeresse az újszövetségi kinyilatkoztatás forrását Istennél. «Kezdetben vala az Ige és az Ige Istennél vala és Isten vala az Ige», ez az ő bölcséletének kiindulópontja s ez nem csupán valláserkölcsi bölcsélet, miként a synoptikusoké, hanem valóságos theosophia : istenbölcsélet. Szent János az Ige megtestesülésének történetét adja elő s ezzel kiegészíti a synoptikusok tanítását ; sok olyat elmond az Úr szavaiból és tetteiből, amiről amazok nem beszélnek s magát az Úr

kínszenvedését is csak röviden, a megváltásról való dogmatikus meggyőződéssel és mindamellettrhetorikai erővel és plaszticitással adja elő úgy, amint az megtörtént és a próféták által megjövendöltetett. Szent János az evangélium épületének nem csupán a negyedik főfalát emelte föl, hanem betetőzte az egész épületet stilszerűen, fényesen és erősen, hogy egységes, szilárd és szép legyen, hogy ne csak dacolni tudjon az emberi életkor összes századaiban feléje zúduló viharokkal, hanem biztos menedéket nyújtson mindazoknak, akik az igazságot keresik, hogy mint szélesen világító reflektor, fényt vessen az élet tengerén tévelygőknek és elvezesse őket az üdvösség útjára, amelyet a földön-járt istenember készített elő a jóakarató embereknek.

Az evangélium elnevezés nem származik maguktól az evangelistáktól.* A keresztény kortársak nevezték el az újszövetség első négy könyvét evangéliumoknak. Hogy ezeket a szent könyveket már az apostolok korában így nevezték, arra bizonyosságul szolgálnak Aranyszájú szent János, Tertullianus, szent Irenaeus és alexandriai Kelemen idevágó iratai, valamint az egész keresztény közvélemény, amely a II-ik századtól kezdve tel-

* Sz. Márknál előfordul ugyan az evangélium szó — I. 15 — de nem vált azonnal közhasználatúvá.

jescn kialakult és minden vitán fölül állandóan megmaradt.

Ami az evangéliumok történeti jelentőségét illeti, arra nézve a biblikus tudomány megállapítja azt, hogy mind a négy evangélium az Úrnak tisztán nyilvános életével foglalkozik; tisztán annak a három esztendőnek egyes kiválasztott tényeit és beszédeit adja elő, amidőn az Üdvözítő tanítói, főpapi és királyi hivatását teljesítette; úgy azonban, hogy a három első az Úrnak Galileában való tanítását követi, a negyedik pedig Judeában és Jeruzsálemben való magisztériumát írja le. Az első három az Üdvözítővel jobbadán mint emberrel, a negyedik mint Istennel foglalkozik.

Tárgyam keretében szükségesnek tartom a négy evangélium jelentőségéről egyenkint és külön-külön is megemlékezni. Teszem azt a lehető rövidséggel. Az első evangelista szent Máté, melléknéven Lévi, Alfeus fia, Capharnaumban publikánus, azaz vámszedő hivatalnok volt. Maga az Úr szólította őt magához, hogy kövesse, amit Máté otthagyván a vámszedők asztalát, azonnal teljesített. Így lett azután apostollá Intelligens ember volt és jó módú. Az Üdvözítő ki is tüntette azzal, hogy házában megjelent egy lakomán. A renaissance festőművészeinek igen kedvenc témája volt ez a lakoma, akár a kánai menyegző és az emmausi

találkozó. A két előbbi az utolsó vacsorának előképe, az utóbbi pedig egy valóságos ektypus, egy csalhatatlan emlékeztető az Oltáriszentség szerzésére. Aki a velencei akadémiában jár, gyönyörűséggel szemlélheti Paulo Veronese nagyszerű alkotását : a lakomát Levi házában.

Szent Máté zsidónyelven írta meg evangéliumát, az ú. n. aramai dialektusban, amelyen az Üdvözítő beszélt. Irta pedig Judeában azoknak a zsidó embereknek, akik Jézusban hittek. Így tanítják ezt az összes szentatyák, kiváltképen pedig szent Jeromos. Hogy ki fordította le görögre, azt nem tudjuk, csak annyi bizonyos, hogy már az apostoli korban autentikus görög fordításban is megvolt.

Aki elolvassa ezt az evangéliumot, azonnal felismeri a szerző célját, ami nem más, mint annak igazolása, hogy Jézus az ószövetség törvénykönyvében megígért Messiás. Ez a dogmája ennek az evangéliumnak, melyet szent Máté a hitetlen ellenféllel szemben apologetikusan, sőt mondhatni polemikusan bizonyít.

Az egész szentkönyv tárgyát tekintve célszerűen négy részre osztható.

Az első részben elmondja az evangelista azokat az eseményeket és jelenségeket, amelyek az Úr nyilvános életét megelőzték és előkészítették s ezzel előkészíteni törekszik a lelkeket is arra,

hogy Jézust Messiásnak elismervén, tanításait kövessék.

A második rész Jézus nyilvános életéből meríti bizonyítékait, hogy tudniillik ő a Messiás. Ide tartozik Izaiás próféta jövődölésének teljesülése. Jézus hegyi beszéde, csodatettei és jóslatai; a farizeusok álnokságának felderítése, ellenvetéseik cáfolata. A szerző bizonytságot tesz róla, hogy Jézus egy új országot alapított, melynek vezérei az apostolok, kiket nehéz feladatukra gondosan előkészített. Tanítását örökszép parabolákkal ékesíti.

A harmadik részben Jézus a maga isteni természetét újabb csodatettekkel igazolja; ezeket követőzi a táborhegyi színváltozás dicsőséges jelenetével. Péter apostolnak megígéri, hogy kősziklára épített egyházának feje lesz. Kínszenvedését világosan megjövendöli a tanítványoknak, valamint Jeruzsálem pusztulását is megtanítja őket arra, hogy mint az Egyház első püspökei, hogyan cselekedjenek.

A negyedik rész elbeszéli, hogy a régi zsinagóga a Messiást nemcsak hogy el nem ismerte, hanem mint gonosztevőt a legborzasztóbb, egyben a legmeggyalázóbb halállal sujtotta. Részletesen leírja a kínszenvedés és dicsőséges feltámadás körülményeit, különös tekintettel mindazon ószövet-ségi jóslatok teljesedésére, melyek a 40-ik zsoltárban és a próféták könyveiben foglaltatnak.

Befejezi a művet az apostolok missiója, akiknek az Üdvözítő kötelességévé teszi, hogy minden nemzetet és népet az Egyházba befogadjanak.

Az evangélium szövegéből megállapítható, hogy szent Máté azt az Úr feltámadása után néhány évvel írta; valószínűen még az apostolok szétoszlása előtt, amíg Palesztinában volt. Szent Irenaeus azt mondja, hogy abban az időben, amidőn Péter és Pál apostolok együtt voltak Rómában, tehát a 60-tól 67-ig terjedő években, amit a szentatyák általában elfogadni hajlandók.

A második evangelista a jeruzsálemi származású szent Márk, aki Barnabás apostolnak rokona volt s mint ilyen a Lévi nemzetségből való. Meg van róla írva az apostolok cselekedeteiben, hogy Pálhoz és Barnabáshoz csatlakozott az ő apostoli útjokban, de mihamar visszatért Jeruzsálembe; azért szent Pál második útjára már nem vitte magával, hanem Barnabással ment Cyprusba az ige hirdetésére. Később szent Péter apostolhoz csatlakozott, aki megkeresztelte és elvitte Rómába, ahol szent Pálnak is hasznos szolgálatokat tett, amint az az apostol leveleiből — Col. 4, 10; Philipp. 24.; II. Timot. 4, 11. — kiviláglik.

Ezek az életrajzi adatok igazolják, hogy Márk evangelista az apostolokkal szoros összeköttetésben állott s az ő közvetlen közlésükből pontosan megismerte az Üdvözítő életét.

A legrégebbi egyházatyák és írók egyértelműleg azt állítják, hogy Márk az ő evangéliumát Péter apostol elbeszélése és tanítása nyomán írta meg, még pedig Rómában és a rómaiaknak. Az egész evangélium jellegén és előadási módján észrevehető, hogy azok számára íratott, akiknek Péter apostol prédikált s akik a pogányságból tértek a keresztény hitre. Leginkább ebben különbözik az első evangéliumtól, amely — mint már említettem — a Jézusban hinni akaró zsidóknak volt szánva.

Szent Márk leírja az Úr nyilvános életét, elősorolja csodatetteit és ezek alapján hebizonyítja, hogy Jézus az Isten fia, aki legfőbb hatalommal bír mindenekfölött, akinek még a démonok is alá vannak vetve s akinek isteni tanítását mindenkinek hinni és vallani kell.

Az előadás tárgyát tekintve három főrészt különböztethetünk meg szent Márk evangéliumában :

Az első elbeszéli az Úrnak tevékenységét Galileában és kimutatja, hogyan igazolta magát, hogy ő Isten fia. Az egymást követő csodatételek megerősítik a hitet az Üdvözítő természetfölötti hatalmában. Kiválasztja az apostolokat s őket újabb csodákkal hitökben megszilárdítja és saját példájával előkészíti a kísértésekkel szemben való küzdelemre. Kínszenvedését megjövendőli s transzfigurációjában megdicsőül.

A második rész majdnem kizárólag az Üdvözítő tanításával foglalkozik, amellyel előkészítette tanítványait apostoli küldetésükre. Részletesen elbeszéli, hogy mit tanított és cselekedett az Úr utolsó jeruzsálemi útjában; hogyan ismertette meg az erényeket, mint az apostolság eszközeit. Előadja az Úr ünnepélyes bevonulását Jeruzsálembe s az utolsó napok történetét. Erkölcsei tanulságokkal kíséri a terméketlen fügefa sorsát.

A harmadik részben Krisztus szenvedését és megdicsőülését írja le. Az Úr szenvedése úgy van előadva, mint aki mindent a legszabadabban vállalt magára s még halálában is kitűnik az ő istensége úgy, hogy azt a pogány százados is elismerte, amidőn teljes meggyőződéssel fölkiáltott: «Valóban Isten fia volt ő».

Szent Márk evangéliumát görög nyelven írta meg. Ez a biblikusok álláspontja azzal az ellenvetéssel szemben, hogy szent Péternek Rómában latinul kellett prédikálnia s az őt kísérő evangelistának latinul kellett az apostol tanítását leírnia. Tudományos bizonyítékokkal e helyen nem foglalkozhatunk, csupán azt kell konstatálnunk, hogy az első keresztény Egyház nyelve Rómában a görög volt, amely nyelven nemcsak a művelt rómaiak beszéltek, hanem a köznép is. A görög világnyelv volt abban az időben, még Zsidóországban is szívesen tanulták. Hogy szent Márk kiválóan jártas

volt a görög nyelvben, az az ő előkelő műveltségét jelenti.

A második evangélium Ker. szent János tanításával kezdődik a pusztában és az Úr menybemenetelével végződik. Rövidség és erő jellemzi ezt a szent könyvet, amelynek a dogmája az, hogy Krisztus az Isten fia. Ez a tétel az ő egész bölcséletének alapja. Szent Márk az 52. és 62-ik év közötti időben írta meg evangéliumát, amidőn Péter apostol társaságában volt. Ez a tudomány álláspontja.

A harmadik evangélium szerzője szent Lukács, aki antiochiai származású orvos volt. Azok közé tartozott, akik szent István első vértanú halála után nyomban az antiochiai keresztény egyházba fölvétettek a pogányok közül. Ő tehát nem volt zsidó. Tanítványa és kísérője volt szent Pál apostolnak, épen úgy, mint szent Márk Péternek. Mint ilyen, az apostol rendeletére hét évig a macedóniai Philippiben maradt, hogy az ottani egyházat igazgassa. Mikor szent Pál oda visszatért, újból hozzá csatlakozott és vele maradt az apostol mártir-haláláig.

Szent Lukács evangéliuma szent Pál apostol tanítása nyomán készült s egyaránt szólt a zsidóknak és a pogányoknak, mint ahogy Pál apostol a zsidóknak és pogányoknak egyaránt hirdette az igét.

Ennek az evangéliumnak a dogmatikus alap-tétele az, hogy Jézus maga az üdvösség, melyet Isten készített az összes népek színe előtt; Ő a fény, mely a nemzeteknek világosságot ad és Izraelnek dicsőséget.

Maga szent Lukács evangéliumának bevezetésében kijelenti, hogy ő az evangéliumi események történetét adja elő, hogy az olvasók megismerjék azoknak a tanoknak az igazságát, melyeket élő szóval hirdetni hallottak.

Az evangélium első része az Üdvözítő gyermekkorát írja le olykép, hogy a megtért zsidók a názáreti Jézusban Messiásukat, a megtért pogányok pedig az Isten fiát ismerjék meg. Közli azután Jézus genealogiáját Ádámtól kezdve és ezzel kapcsolatban előkészületét a nyilvános életre, megkereszteltetését, böjtölését és a sátán fölött való diadalát.

A második részben az Úr galileai miniszteriumát beszéli el, leírja sokféle csodatetteit, élénken feltünteti az Ő könyörületességét és szeretetét a bűnösök iránt. A farizeusok hagyományainak elvetése miatt azok gyűlöletét vonja magára; rágalmaikat rendre megcáfolja. A maga országának alapjait megveti, törvényeit megszabja, az apostolokat kiválasztja.

A harmadik rész az Üdvözítő nyilvános életének harmadik esztendejével foglalkozik és gon-

dosan leírja az apostoloknak és tanítványoknak adott oktatásokat. Ebben a részben foglaltatnak az Úr parabolái és keresztény erkölcsbölcselete, melyet a farizeusok üres formalizmusával szemben ellenállhatatlan erővel és megragadó világossággal fejtegetett. A megtérő Zacheusban a hívő lélek típusát mutatja be.

Az utolsó rész — miként a két megelőző synoptikusnál is láttuk — Jézus szenvedését és megdicsőülését írja le. A szenvedést úgy beszéli el, hogy a zsidó nép bűne és az Üdvözítő ártatlansága, meg a bűnösök iránt való végtelen könyörülete szembeötlő legyen. A megdicsőülés az Úrnak a feltámadás után való megjelenései által van igazolva; ehhez fűződik az apostolok missziója, amelyet a bűnbánat hirdetésével kell megkezdenniök Jeruzsálemben és a pogány nemzetek között. Az evangélium a mennybemenetel rövid leírásával végződik.

Azok a konjekturák, melyeket a biblikus tudomány a harmadik evangélium megjelenésének helyére és idejére nézve összegyűjtött, legalább indirekt uton igazolják, hogy szent Lukács evangéliumát Rómában a keresztény időszámítás 63-ik évében adta ki; körülbelül akkor, amikor szent Pál első fogságát szenvedte. Az apostolok cselekedeteiben, mely könyvet szent Lukács — a szerző — a maga evangéliuma második részé-

nek tekintett, már hivatkozás történik az evangéliumra, már pedig ez a szent könyv 64 elején már elkészült, az evangéliumnak tehát legkésőbb 63-ban kellett napvilágot látnia. Nyelve görög, stilusa a történeti pragmatizmusnak megfelelő előadás rendje chronologikus. Van sok megegyező helye az első két evangéliummal, de sok új dolgot is tárgyal, melyekről az első kettőben szó nincsen.

Szent Lukácsról egyes szentatyák azt tartották, hogy az Úr 70 tanítványa sorába tartozott, sőt hogy az emmausi útban a feltámadt Üdvözítővel találkozó tanítványok egyike ő volt. Ezt a jámbor hitet az egyház nem tette magáévá, mert az evangelista maga mondja, hogy testben nem látta az Urat. Az ő egész evangéliuma — amint említettük — az apostoloknak, különösen szent Pálnak a tanításán alapszik s ezért minden tekintetben hitelt érdemlő.

Főlemlítésre méltónak tartom, hogy szent Lukács némelyek szerint híres festő is volt. Ezt állítja róla Nicephorus konstantinápolyi pátriárka, a jeles történetíró, régi följegyzések és a hagyomány alapján. Egy kedves legenda is van erről a dologról. Az evangelista a Boldogságos Szület szerette volna megfesteni, de művészi képzelete nem tudott hozzá méltó formát találni. Amint így löprengve ült festőállványa előtt, egyszerre megjelent előtte az ég koronás királynéja a kisdied

Jézussal a karján angyaloktól körülvéve s tudtára adta, hogy ebben a formában fesse meg, s addig lebegett előtte mennyei fényben, amíg a művész apostol a képpel el nem készült. Így született meg égi modell után a Regina Coeli első művészi koncepciója s ebben a legendás alakban és környezetben lett a mennyország királynéja képzőművészeti tipus. *

Szent Jánosról, a negyedik evangelistáról tudjuk, hogy Zebedeus és Salome fia és az idősebb Jakab apostol testvére volt. Már gyermekkorában hallgatta Ker. szent János tanítását s mint zsenge ifjú bátyjával együtt az Üdvözítőhöz csatlakozott. Ő volt az, akit Jézus a legjobban szeretett s akinek a keresztfán haldokolva édesanyját ajánlotta. Szent Péter apostollal és az ifjabb Jakabbal, aki az Úr testvérének nevezetik, az első keresztény Egyház megalapításában is részt vett, amiért szent Pál — Gal. 2, 9. — a megelőző kettővel együtt az Egyház oszlopának nevezi. Az apostolok eloszlása után Ephesusba ment s onnan igazgatta az ázsiai hitközségeket. Domitianus császár «az Isten igéje és Jézus bizonyága»

* A velencei San Luca templom főoltárképe ezt a kedves legendát örökíti meg. A művészek történetének állás-, pontja ezzel a legendával szemben az, hogy volt egy 10-ik századi Lucas nevű híres olasz festő, akit a jámbor néphit szent Lukács evangelistával, az állítólagos festőművésszel tévesztett össze.

miatt Patmos szigetére számkivetette, ahol misztikus látomásai alapján megírta a Jelenések könyvét. Számkivetéséből visszatérve ismét Ephesusba ment s folytatta ázsiai egyházkormányzatát, megírta evangéliumát s ugyanott Traianus császár uralkodása idejében majdnem 100 éves korában Kr. u. 110 táján meghalt.

A negyedik evangélium nemcsak az Egyházba ujonan fölvelt úgynevezett neophytáknak van szánva, hanem a régibb alapítású kisázsiai hitközségeknek különösen abból az alkalomból, hogy Cerinthus az ő cretnak tanaival és tévelyeivel zavart akart előidézni az első keresztények között. Legfőképen ez magyarázza meg, hogy szent János dogmatikus fejtegetésekbe bocsátkozott s az evangéliumi események egyszerű elbeszélése helyett a krisztusi bölcselet égi magasságába emelkedett. A synoptikus evangéliumoknak is — amint azt már érintettük — megvan a magok dogmatikai alapja, főelve és célja ; egyébként egyszerű narratív módon adják elő Krisztus nyilvános életét, tanítását, csodatetteit, szenvedését, föltámadását és mennybemenetelét. Szent János föltételezni látszik, hogy az ő hivei előtt az első három evangélium már ismeretes, a krisztusi eseményeket tehát, mint közismert dolgokat, a maga istenbölcséletének bizonyítékai gyanánt használja föl. Modora azért nem elbeszélő, hanem okoskodó,

vitatkozó és cáfoló. Művének első része az isteni bölcsesség manifesztációja Krisztus nyilvános életében, a második rész pedig az isteni bölcsesség manifesztációja Jézus Krisztus halálában.

A vallásbölcséleti alap leginkább szent János evangéliumában vehető észre, különösen a Logos-tanban, amely az újszövetségi kinyilatkoztatásnak ezt a remekét Krisztus istenségének apologiájává teszi. A Logos az ószövetségi kinyilatkoztatásban is előfordul, mint «Az Úr igéje» — Psal. 32. 6, 9. Psal. 106. 20. — az «értelem lelke» s mint sokféle parallelizmus «az Isten erejének ihlete», «az Isten fényességének tiszta kifolyása», «az örök világosság fényessége», — Bölcs. 7. 8. 9. 16. — mint «mindenható ige» — Bölcs. 18. — és még sok más hasonló elnevezés alatt, sőt a görög filozófusoknál is, mint az őskinyilatkoztatás nyoma. Így Anaxagorasnál, mint «nous», Philonál, mint «logos», Platon Kratylosában mint «világlélek», Aristotelesnél «logos» és nous» stb.* Szent János evangéliumában azonban tisztán, világosan és félreérthetetlenül Krisztust, a második isteni személyt, az Atyával ugyanazon egyállagú és együttesen örökkévaló Istent jelenti, aki nem földi manifesz-

* V. ö. dr. Fischer-Colbrie : A kinyilatkoztatás Logos-tana és a görögök bölcsellete, Magyar Sion 1895. és dr. Babura László : A Logos-tan és szent János evangéliuma. Bölcséleti folyóirat 1912. szept.—dec.

tációja csupán az isteni hatalomnak és szabadító, mint a zsidók képzelet, sem nem teremtmény, mint Platonnál a világlélek, hanem, aki «kezdetben vala, Istennél vala és Isten vala» stb. A Logos istensége a keresztény theológiában minden időben érvényre jut, sőt az Egyház szertartásaiban is megfelelő módon kidomborodik, különösen a szentmisében, ahol mint «utolsó evangélium» naponként előfordul. A régi szertartáskönyvekben mint áldozás előtti imádság szerepel. A hívők ugyanis «és az Ige testté lőn és mibennünk lakozék» szavakkal vették magukhoz az Úr testét.

A szentatyák és egyházirók egybehangzó módon állítják, hogy szent János a maga evangéliumát az első század utolsó éveiben görög nyelven írta, talán már Patmos szigetén, vagy Ephesusban.

III. Az evangélium bölcséletének érzelmi, értelmi és erkölcsi karaktere.

Eddigi fejtegetéseimmel illusztrálni igyekeztem azt, hogy a négy könyvből álló evangélium Krisztus törvénye és hogy ennek a krisztusi törvénynek a bölcsellete a keresztény embernek Istenhez való viszonyát, vagyis az Üdvözítő vallását magyarázza meg.

Az evangélium azért a lelkiség kultuszában élő

ember első vallási törvénykönyve s mint ilyen biblikus, dogmatikus és morális törvénykönyv, amennyiben az ember hármasságának lelkitehetsége mindegyikére — az érzelmre, értelemre és akaratra — egyaránt kiterjed. Ily értelemben az evangélium bölcsellete tiszta emberbölcsélet, ellentétben a mózesi könyvek kozmogonikus részének világ-bölcséletével, mely utóbbiak a kozmikus világ mechanikájának, a szervetlen és szerves élőlényeknek, végül az embernek periodikus sorozatban és egymásutánban való megteremtését tanítja a biblia hat napjának tartama alatt. Ez az idő az ősvilágtól kezdve a kőszénkorszakig és onnan a másod-, harmad- és negyedkorszak vegetatív életén keresztül a jégkorszakig, az ember megjelenéséig s a diluvium-okozta föld- és tengerszín-változásig terjedő millió éveket fejezi ki a kultúra legalacsonyabb fokán álló ember által is világosan megérthető s a tudomány által is megmagyarázható módon.

Az egyház elfogadta a mózesi könyvek isteni inspirációját, azokat a szent iratok kánonába foglalta, bölcsességüket a népek millióinak hirdeti, tanítja és magyarázza, de a világ teremtéséről való hitet dogmatikusan mindeztideig meg nem határozta s ez az óvatosság egyik hatalmas bizonyítéka annak, hogy az Egyház a tudomány szabad haladásának barátja, hiszen a tudomány

addig, amíg egyenes irányban halad s az objektív ítélet útvjáról le nem tér, a hit lényegével ellenkezésbe nem jöhet.

A mózesi könyvek elseje, a Genesis azt tanítja, hogy Isten az embert saját képére és hasonlatosságára teremtette s halhatatlan lelket lehelvén belé megalkotta természetének dualizmusát és az örökkévalóság részesévé tette. Az evangélium megerősíti azt a dicsőséges tant, amidőn Istent az emberek atyjának, az embereket Isten fiainak nevezi. Az Üdvözítő szent Máté és szent Lukács evangéliumában megtanítja tanítványait az Űr imádságára, a Miatyánkra, hirdeti az Isten országát, megnyugvásra int az Ő akaratában. A föld táplálékát Isten mindennapi adományának tekintti, melyért naponkint fohászkodunk, bűnbocsánatot kér Istentől és ígér az embereknek, óvja a kisértettől, szabadulást kér a gonosztól. Ez a egyszerű fohász, amely magasztosságában fölülmúl minden emberi szívből eredő imádságot, az egész evangélium bölcséletének kinyomata úgy, amit az az emberi gondolkozásból, érzésből és erkölcsből fakadt. Fölemelkedés az Istenhez, végtelen jóságának hálás elismerése, szeretetének és bocsánatának kérése és elárasztása az emberekre. Fölülmúl minden emberi okoskodást, minden véges tudományt és annak csalóka hypothesiseit; az életszentség bölcséletét jelenti, melyre az evan-

gélium tanította meg az emberiséget. Ezzel a hitbeli tudással, ideális érzéssel és isteni etikával szemben ma a tudomány védőpajzsa alatt a szélsőségek világnézete, a monizmus, az anyag-evolúció és faji kiválasztás bölcelete harcol ; igazi néven a hitetlenség Leviathánja, amely az evangéliumi humanizmus krisztusi légkörét megvetvén az isteni képmás helyett a föld barmaiban keresi az ember fajrokonait. Ez a tapasztalati inductio, amelyen Darwin követőinek, különösen Häckelnek, organikus világa felépül, az ember eredetének elbestializálása, természetünk dualizmusának megtagadása, az anyagi élet bölcelete, mely a világ Alkotójának remekművében a sejtek összeilleszkedésének és faji kiválásának folyamatát látja és semmi egyebet. Ezzel az elmélettel eljutott az ember a sensualismus határkövéhez, ahol nincs egyéb cél, mint küzdelem a létért ; az erősebb győzelme, a gyengébb elpusztítása minden lelkiismereti felelősség nélkül : bellum omnium contra omnes.

Höfdding Harald «Darwin élete és tana» című munkájában rövid és népszerűsége törekvő formában ismerteti «Az ember eredete és természetes fajkiválasztása» című munkát, amely körül egy egész irodalom, mondhatnám irodalmi forradalom keletkezett pro et contra. Lényeges tanítása ez : «Jogos az a föltevés, hogy az ember az állatiság-

ból fejlődött... Igaz ugyan, hogy semmiféle határozott állatfajról nem lehet kimutatni, hogy emberré alakult volna át, de ha ezt a gondolatmenetet követjük, akkor az emberi nem őseit oly kihalt fajban kereshetjük, mely az emberalakú majmokhoz tartozott s feltehetjük továbbá, hogy az a nagy különbség, mely ezidőszerint az ember és a legmagasabbrendű majom között fennáll, elesnék, ha az összes kihalt fajokat ismerenők».

Különös súlyt helyezek az idézett tanulmány-
nak erre a helyére, mert ebben van kifejezve az
evolúció elméletének legnagyobb gyöngesége és
tarthatatlansága. Egyszerűen és nyom nélkül ki-
szalasztja azokat az állatfajokat, amelyekkel be-
 kellene bizonyítani, hogy emberré alakultak át
s nyitva hagy egy ajtót, amelyen át elméletével
együtt kimenekül. Ugy vagyunk vele, mint azok-
kal a vádlottakkal, akik minden bűnüket egy
meghalt társukra hárítják.

Sajátságos, hogy a tudomány, amely a növényi
és állati élet átalakulásának, faji kiválásának és
új fajok keletkezésének annyi klasszikus típusát
ismeri és Darwinnak «A fajok eredete» című nagy
munkájában rendszeressé vált és betetőződött :
az emberré alakult állatok kikutatásánál annyira
szerencsétlen, hogy egyetlen egy példával sem
képes bizonyítani. Csak az emberré vált állatok

faja tűnt el nyomtalanúl, a többinek skeletonjainak tele vannak a világ múzeumai. Ebből látható, hogy egy megbízhatatlan elmélettel állunk szemközt, amely alkalmas arra, hogy a hitben végződő tudást megtámadja, de nem alkalmas arra, hogy a tiszta igazságot kiderítse és mindenfelé megnyugvást keltsen. Ilyenek azok a hypothesisek, melyeknek előbb vagy utóbb bukniuk kell.

Az evangélium az ószövetségi szentírás biblikus adatait elfogadván nem foglalkozik tovább az ember eredetének theoriájával, mert eléggé megnyugtató feleletet talál a bibliában arra nézve, hogy a mechanikus és organikus világ épen úgy, mint annak koronája, az ember, az Istennek, mint véghetetlen és felfoghatatlan értelmi erőnek az alkotása. A szentírás tudósna és tudatlannak egyformán megnyugtató feleletet képes adni erről a kérdésről, a tudomány nem. Nincs is nagyobb ellenmondás, mint az, hogy ugyanaz az ember, aki egyrésztől értelmi erejével a természet titkait felkutatni, a fizikai erőket saját céljaira felhasználni, a föld és vizek mélységébe behatolni, a levegő magasságába fölemelkedni, a természet által gördített akadályokat legyőzni s ezzel az intellektualizmusával a természet urává lenni törekszik, másrésztől meg akarja tagadni, hogy ezt az egész természetet, amely fölött ő értelmével uralkodni akar, egy nagy és végtelen értelmi

erő hozta létre, melynek bölcsességéhez nem a magára maradt véges tudomány, hanem a halhatatlan lélek élő hite, érző, felfogó és törekvő ereje képes csupán fölemelkedni. Az evangélium épen azért az emberi lélekbe veti a maga bölcséletének súlypontját s épen azért tartjuk az evangéliumot az érzelem, tudás és az erkölcs bölcséleti törvénykönyvének.

Az evangéliumi vallásbölcsélet érzelmi oldala legfőképpen az Üdvözítő földi életében van kifejezve. Születése, gyermekora, nyilvános élete, minden szava és cselekedete, kinszenvedése és halála, föltámadása és mennybemenetele, úgy, amint azt az evangélium négy könyve megírja, az isteni bölcsesség egy-egy akciója, amely a legmagasztosabb érzelmi emóciókat kelti, neveli és fönntartja az eszmélni kezdő gyermekben épen úgy, mint az emberi életkor bármely szakát élő férfiban és nőben a roskatag öregségig, a földi élet végső határáig. Az esztendő minden ünnepét, minden vasárnapját, minden hétköznapiját át-meg áthatja ez az evangéliumi érzelem, amely arra való, hogy szebbé és jobbá tegye a mulandó földi életet, hogy kibékítsen a rideg természet kerülhetetlen parancsával, amely súlyos és keserves, de nem reménytelen, mert a megváltás üdve kíséri nyomon. Képzeltető-e a szegénységnek dicsőségesebb kultusza, hogy ne mondjam apo-

theosisa, mint az, hogy az isteni gyermek a legnagyobb szegénységben születik; a szentséges Szűzanya télidején egy istállóban hozza világra s barmok közé, a jászolba fekteti, hogy leboruljanak előtte a népek egyetemét jelentő szegény pásztorok és bölcs királyok és velők az egész világ. Szinte sajnálni tudom azt a lelket, aki mindezt nem tudja, nem érzi, aki érzelmeiben föl nem magasztosul, akinek nincsen karácsonya. És ez az isteni kisdéd egy szegény munkásnak a nevelt fia, akinek születése hírére a féltékenység őrültje: Herodes ezer és ezer ártatlan csecsemőnek a vérét ontotta ki. Az öröm és a fájdalom egyesül a megszületett Üdvözítő jászolánál, hogy az ő istenségét hirdesse az embereknek, hogy isteni szeretetét oltsa be sziveikbe, akit az angyalokká lett csecsemő mártírok ártatlan tanúvallomása dicsőít. Egy új szociális társadalom keletkezik, az Üdvözítő országa, amely a szegénységet elpusztíthatatlan lelki kincsekkel, a tudatlanokat a világ bölcseségével ruházza föl s a bűnteleneknek a mennyországot adja jutalmul. Ezért jött el a Megváltó, ezért türt és nélkülözött, ezért tanított és gyógyított, ezért bőjtölt és imádkozott, ezért művelte csodáit, ezért árultatott el, ezért szenvedett kint és ezért dicsőült meg. A legnagyobb emberi bűntény okozta fájdalom ismét örömmel egyesül, mert a Megváltó kereszthalála legyőzte a

halált s a feltámadás dicsősége megnyitotta az örök élet kapuit a hívő lelkeknek.

A kath. egyház ünnepeiben és szépséges szertartásaiban megérezkíti az evangéliumi történetnek szent érzelmeit, hogy azokkal bevezesse a lelkeket az evangéliumi igazság ismeretébe.

A megváltás nagy művének befejeztével az Üdvözítő többször megjelent tanítványainak etherikus testben és látható emberi formában, hogy őket hitükben megerősítse, félelmüket eloszlassa és fölvilágosítsa a halál fölötti győzelméről és a feltámadás valóságáról. Végre elbúcsuzik tőlük, vigasztaló Szentlelket ígér s az Olajfák hegyén szemök láttára mennybe megy. Egyesíti az ő elköltözésének fájdalmát a Vigasztaló eljövetelének örömeivel; «a ti szomorúságtok — úgymond tanítványainak — örömmre fog változni». Az evangélium érzelem-bölcselete tehát az öröm és fájdalom egyesítésének tényét állítja eléink úgy, amint azok egy-egy keresztény lélek előkészítése céljából szükségesek az Üdvözítő tanításának befogadására.

Az evangélium tanítása, vagyis az a doctrina, amely e négy szent könyv lényeges részét teszi, igazolja azt, hogy annak egész dogmatizmusa egy értelmi bölcselet, amely megmutatja a célt, amely felé törekednünk és az utat, amelyen haladnunk kell. «Mert mind, amik megíratlak —

mondja sz. Pál, — Róm. 15. — a mi tanulságunkra irattak, hogy a béketűrés és az irások vigasztalása által reményünk legyen.»

Az evangélium az újszövetségi kinyilatkoztatásnak integráns része, amelynek tanításán alapul a keresztény ember valláserkölcsei világnézete s a katolikus vallás lélektana. Bölcselkedésének módszere a mindennapi élet tapasztalataiból kiinduló egyenes és példabeszédes indukció, a figyelem felébresztésének és lekötésének csálhatatlan módszere. A tanító mindenkor maga az Úr, aki e minőségében az egész emberiségnek szól, teljesítvén a 77-ik zsoltár prófétai kijelentését: «Megnyitom példabeszédekben ajkamat». S amidőn ezt teszi, a maga isteni misszióját s ezzel a ker. vallás isteni eredetét igazolja. A csodatettek természetfölöttisége is arra való, hogy az ember oly rendkívüli, meglepő s a természeti törvények erejét meghaladó pozitív tényeket lásson, amelyek őt hitében megerősítik arra nézve, hogy az evangélium tanítása magától a természet Urától származik.

Igen érdekes az Údvözítő tanítására vonatkozólag az I-ső században élt zsidó történetírónak, Josephus Flaviusnak nyilatkozata: «Élt abban az időben egy bölcs férfiú: Jézus, ha ugyan embernek szabad őt mondani. Csodatetteket művelt ugyanis s a népek tanítója volt, akik az igazságot örömet fogadják. És valóban úgy a zsidók,

mint a pogányok közül igen sokakat magához vont. Ő volt a Krisztus. S amidőn őt saját nemzete előkelőinek vádjára Pilátus kereszthalálra ítélte, tőle el nem pártoltak, akik szerették, mert harmadnapra föltámadt és előttük megjelent, mint ahogyan az isteni jövendölések ezt és igen sok más csodálatos dolgot előre megmondtak felőle». Ime egy klasszikus bizonyíték a zsidó-háború történetirójától, aki rajongott a zsidóság földi országáért és sohasem lett keresztény.*

Az Üdvözítő megismertette tanítványait a keresztény vallás misztériumaival; a népnek leginkább parabolákban tanította az igazságot. Az evangéliumban világosan ki van fejezve ez a megkülönböztetés: «Eljövénnek Jézushoz tanítványai, mondván: Mondj nekünk példabeszédet. És felelvén, így szóla: Nektek megadatott

* Ennek kapcsán fölemlítem, hogy a madridi Escorial könyvtárának héber, illetve chaldei nyelvű kéziratai között van egy okmány, amely arról szól, hogy egy jeruzsálemi zsidó szekta nyilvánosan tiltakozott Jézus halálra ítéltése ellen: kijelentette, hogy e magát Isten fiának valló férfiú teljesen ártatlan. Kijelentette azt is, hogy ez ártatlan igaz ember halálítélete miatt megtagad minden hitbeli közösséget a zsinagógával.

Az evangélium általánosságban csak annyit említ, hogy az Úr keresztfeszítése után sokan hittek benne, mint Messiásban, úgy a zsidók, mint a pogányok közül, még mielőtt az apostolok az evangélium hirdetését megkezdték volna.

ismerni az Isten országának titkát, a többieknek csak példabeszédekben». — «Peldabeszéd nélkül pedig nem szóla nekik, de tanítványainak külön megfejte mindent». — Márk 4, 34.

Az evangélium ismeretlana azokat a theoretikus igazságokat foglalja magában, amelyek egyúttal a keresztény vallás hitigazságai s a katolikus egyház legfőbb dogmájának magvát tevő tanítások. A tanító egyház missziója is evangéliumi küldetés, mely az Üdvözítőtől származik: «Elmenvén, tanítsatok minden népeket — úgymond — megkeresztelvén őket az Atya-, Fiu, és Szentlélek-Isten nevében». Magát az Egyházat egy élő kőszálra alapítja és az Péter apostol, akinek a mennyország kulcsainak metaforájával hatalmat ad az üdvösség kapuinak a megnyitására, vagyis a bűnbocsánatra és az igazak örök jutalmának biztosítására. Az Üdvözítő megalapította egyházát. Az evangélium e dicső mozzanatától ered az Egyház szentsége, katholicitása és apostoli jellege. Ez pecsételi meg tanításainak igazságát; ez adja meg az Egyház fejének az elsőséget s a korlátlan lelki hatalmat a földön; erre támaszkodik az ő hiterkölcsi csálhatatlansága, valahányszor szent Péter székéből beszél. Az Üdvözítő evangéliuma tanítja a Szentháromságot s az első szentséget annak nevében szolgáltatja ki, úgy, hogy mindaz, aki e szent Trinitas nevében meg-

kereszteltetett, örökös tagja Krisztus Anyaszentegyházának az összes eretnekséggel és szakadarsággal együtt, amelyek a történelmi századok során az Egyházzal meghasonlottak és tőle elpártoltak, valamint ezek utódaival. Ez a tágabb értelmű tagság pedig gyakorlatilag azt jelenti, hogy az Egyház sohasem szünhetik megfohászkodni érettük és az ő visszatérésükért, másrészt azokat, akik visszatérnek, nem keresztelheti meg újra.

Az Egyháznak mind a hét szentsége evangéliumi eredetű és az Üdvözítő alapítása, hogy üdvösségünk eszközei legyenek; annak tanítása szerint ment teljesedésbe az Isten ígérete, melyet vigasztalásul adott az édenből kiűzött első vétkes emberpárnak. Az örök boldogságról, az angyalokról és szentekről, az utolsó ítéletről és a világ végéről szóló tan mindannyi evangéliumi igazság, amely az értelmével hívó ember lelki szükségleteinek kielégítésére, megnyugtatóására és boldogítására szolgál.

S betetőzi mindezt a földi élet céljáról szóló oktatás abban a feleletben, melyet az Üdvözítő adott az evangéliumi ifjúnak: «Ha tökéletes akarsz lenni, menj, add el mindenedet, amid van, oszd ki a szegényeknek, azután jőjj és kövess engem». A földi élet evangéliumi célja tehát Krisztus követése. — Máté 19, 21.

Ebben a főelvben találkozunk az evangélium

bölcséletének érzelmi, értelmi és erkölcsi karaktere. Az érzelmi jelleg Krisztus szeretetében, az értelmi elem tanainak fölfogásában, az erkölcsi irány példájának követésében áll.

Az evangélium erkölcsbölcséletének alapja az akaratszabadság. Az Üdvözítő mindnyájunkat magához hí és tisztán a mi akaratunkon mulik, hogy elindulunk-e az Ő hívó szava után, igen vagy nem. «Jöjjetek hozzám mindnyájan, akik fáradtak és terhelve vagytok és én megnyhítlek titeket». Az evangéliumi ifjú tökéletes akart lenni, de nem volt akarata, hogy kövesse az Üdvözítő tanácsát; szomorúan eltávozott, mert sok jószága volt.

Az evangéliumi szabadság nemcsak a külső kényszertől való mentességet jelenti, hanem a belső szükségességtől is. S e belső szükségesség alatt nem csupán valamely belső fizikai vis ma-jort kell értenünk, mint amilyen pl. az éhség, szomjúság, betegség, vagy zavart elmebeli állapot, amelyek a szabad akarat elhatározás akadályai, hanem a lélek erkölcsi állapotát is. Az immoralitás és insania pl. együttjáró, vagy egymást követő lelkiállapotok és erkölcsi betegségek, melyeket meg kell gyógyítani előbb, hogy az akarat szabaddá legyen. S az Üdvözítő mint a lelkek gyógyítója áll elénk az evangéliumban, amidőn azt mondja: «Nem szükséges az orvos az

egészségeseknek, hanem a betegeknek, mert nem jöttem híni az igazakat, hanem a bűnösöket». (Márk 2.) S ez a legnagyobb jótétemény, melyet a lelkiekben szenvedő emberiséggel tett. Meg is mondja mindjárt a lelki fölgyógyulás módját, amidőn két dologra hívja föl az emberiséget : «Tartsatok bűnbánatot és higgyetek az evangéliumnak». (Márk 1, 15.)

Az ember szabad akaratára bízott, hogy kövesse az evangélium erkölcsi törvénykönyvét, amely az Isten akarata. Akik annak önként és minden kényszer nélkül alávetik magukat, azokat az evangélium az Üdvözítő vérrokonainak nevezi az Úr saját szavaival : «Mert aki Isten akaratát teljesíti, az az én atyámfia és húgom és anyám». (Márk 3, 25.) Minden szabadság a törvény tiszteletén alapul, az evangéliumi szabadság ezenkívül Istenhez való viszonyunkra is kiterjed. És ez a viszony maga a vallás, amely «szabad engedelmeség az Isten iránt».

Az élet anyagi eszközeinek fölhasználását illetőleg az evangélium a felebaráti szeretet altruizmusát tanítja. Az adópénz metaforája a suum cuique jogelvét ételszabállyá teszi. A gazdag ifjú parabolája a vagyont a szegénység és nyomor megszüntetésére szánja s a lelki gazdagság uralma alá helyezi. A dúsgazdag és nyomorult Lázár példabeszéde a gazdagok könyörtelenségét sujtja kár-

hozattal. A vagyoni visszaélések megdöbbenően igazságos elítélése ez a rövid evangéliumi tanítás, hogy: «Könnyebb a tevének átbujni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni a mennyországba». S mindezekhez fűződik ez a fölülmulthatatlan bölcseségű evangéliumi tanács: «Gyűjtsetek magatoknak kincseket az égben, hol sem a rozsda, sem a moly meg nem emészti és ahol a tolvajok ki nem ássák és el nem lopják». (Máté 6, 20.) Az Üdvözítő a társadalmat a felebaráti szeretet kötelékével kívánja egybefűzni, mert az emberek Isten előtt mindnyájan egyenlők. Az irgalmas szamaritánusról szóló megható példabeszéd a felebaráti szeretetnek valóságos életfilozófiája. «Menj és cselekedjél hasonlóan.» Bölcsen tanítja az evangélium az Isten előtti felelősséget embertársainkért: «Amely mértékkel mérték, visszaméretik nektek, felül is adatik nektek». — Márk 4, 24.

Az emberiség szociális berendezésének legigazságosabb alaptörvényei az evangéliumban találhatók meg.

Aki a tékozló fiúról, a magvetőről, a király emberéről, a mustármagról, az imádkozó farizeusról és vámosról, a királyi menyegzőről, a szőlőmunkásokról, az öt okos és öt balga szűzről, a halászekről, az ég madarairól s a mezők liliomairól szóló parabolákat ismerni tanulja, nemcsak a világirodalom legragyogóbb remekeit látja meg

azokban, hanem egy új erkölcsi világ fokoza-
tos kibontakozását, amely az evangélium bölcse-
leti törvénykönyve szerint van berendezve, amely
az Isten országa idelent a földön.

Az evangéliumi társadalomban mindenki egy-
formán az Istent szolgálja, legyen bár gazdag,
vagy szegény, előkelő, vagy alacsonysorsú. Arisz-
tokráciát ez a társadalom nem ismer, de rabszol-
gaságot sem. A főtörvény a szeretet, amely nél-
kül semmi az ember, még ha oly erős is, hogy a
hegyeket el tudja vinni. Ebből a szeretetből ki-
indúlva kölcsönös méltányosságnak és elnézés-
nek kell uralkodnia az evangélium országában.
Az Üdvözítő parabolája szerint az úr elengedte
az ő szolgájának sok talentumnyi tartozását,
minthogy kérte őt, az a szolga pedig irgalmatlan
volt szolgatársának kis adósága miatt, bár ese-
dezett neki: «Légy türelemmel és mindent vissza-
adok neked», megfogta őt, fojtogatta és börtönbe
hurcolta. És erre következett az Úr kérlelhetet-
lenül szigorú, de igazságos ítélete a rosszlelkű
szolga ellen. Az evangélium erkölcsi törvénye
csak a bűnt sújtja megérdemelt büntetéssel, az
ártatlannak elégtételt ad. Méltán nevezi hypo-
kritának azt, aki észreveszi másnak szemében a
szálkát, a magáéban nem találja meg a gerendát.
A farizeusok önző törvénymagyarázatával és
üres formalizmusával szemben a józan belátást

és bölcs megfontolást állítja föl élelvekül. A beteg embert szombaton is gyógyítani kell, a kútba esett szamarat szombati napon is kell ki húzni, hiszen «szombat az emberért rendeltetett és nem az ember a szombatért». — Márk 2, 28.

Jó szolga csak az, aki a kicsinyben is hű tudott lenni, aki a rábizott öt talentumot szorgalmával tíz talentumra növelte, aki a neki adott egy mina ezüstöt tízre, vagy legalább ötre szaporította. A gonosz szolga azonban dolgozni nem akart, hanem bekötötte a pénzt a kendőjébe, ridegséggel vádolván meg az ő urát, hogy elviszi, amit nem ő tett; learatja, amit nem ő vetett. Mily magasztos ethikai megkülönböztetése ez a becsületes munkásságnak a panaszos és becstelen tétlenségtől. Az evangélium társadalmában csak jó szolgának van helye, aki becsületes munkára használja föl a neki adott tehetségeket.

Az evangéliumi törvény a zsidók mózesi törvényével szemben a házasságot életfogytiglan tartó, felbonthatatlan szövetséggé teszi és a szentség méltóságára emeli. Az Üdvözítő műve ez, aki méltán szemökre lobbantotta a zsidóknak, hogy keményszívűségök miatt engedte meg Mózes, hogy feleségeiket elbocsáthassák és másokat vehessenek. Az egy, örök és szent házasság az alapja a keresztény családi erkölcsnek, amely a maga

tisztaságával, magasztosságával és nemességével fölülmúlja és legyőzi az összes kultúrnépeknek a családi élet erkölcsére vonatkozó törvényes intézkedéseit és az azok által elért eredményeket. A görög kultúra jogszokássá tette a többnejűséget, amidőn a kuridié alochos mellett megengedte a férfiaknak, hogy rabnőket, vagy hetárakat tarthassanak. A túlfinomult hellenisztikus műveltség vezére, Periklesz, törvényes nejének mellőzésével Aspasia nevű hetárájának állami megkülönböztetést és honneuröket rendelt. A római házassági jog komoly és szigorú elveket követ, de a válást megengedi, még a legünnepélyesebb formában megkötött házasságokra nézve is. A divortium és diffarreatio a római jog tartozékai. A gyermekek kitétele, vagy a Taigetos hegyről és Tarpeii szikláról való könnyörtelen ledobása e nagy kultúrnépek erkölcsével összefér. Az evangélium ennek a barbarizmusnak egyszersmindenkorra véget vet. Az Üdvözítő magához követeli a kisdedeket, «mert övék a mennyek országa», s ezzel az egy parancsával a családi élet új világát teremti meg, melynek örök törvénye a hitvesi erény és a gyermekszeretet.

Az evangéliumi erkölcsstan tételes törvényeinek legtöbbje Jézus hegyi beszédében foglaltatik. Itt van szó a boldogságról, amely független minden vagyontól és hatalomtól, az emberek erkölcsi

jóságának, türelmének és szenvedésének gyümölcse s az igazságot szeretők tulajdona. Az ú. n. nyolc boldogságot betetőzi szent Máténál az Úr ígérete: «Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért... Boldogok vagytok, midőn szidalmaznak és üldöznek titeket és hazudván minden rosszat mondanak ellenetek érettem. Az Egyház hű szolgálait kívánta megvigasztalni, amidőn jövendő sorsukra célozva mondá: «Örüljete és vigadjatok, mert így üldözték a prófétákat is, kik előttetek voltak». — Máté 5.

Az evangéliumi törvény tiltja a bosszúállást, megtorlást és minden szeretetlenséget: «... aki megüti jobb orcádat, fordítsd neki a másikat is». «Aki veled pörbe akar szállani és köntösödet elvenni, engedd neki a palástot is.» (Máté 5, 39. 40.) «Aki kér tőled, adj neki, és attól, aki kölcsön akar venni tőled, el ne fordulj.» — Máté 5, 42.

A legnagyobb önmegtagadás, amelyet az Üdvözítő követel, az alábbi parancsban foglaltatik: «Hallottátok, hogy mondatott: szeressed felebarátodat és gyűlöljed ellenségedet. Én pedig mondom nektek: szeressétek ellenségeiteket, jót tegyetek azokkal, akik titeket gyűlölnék és imádkozzatok üldözőitekért és rágalmazóitekért, hogy fiaii legyetek Atyátoknak, ki mennyekben vagyon, ki az ő napját fölvirrasztja a jókra és gonoszokra és esőt ad az igazaknak és hamisaknak. Mert ha csak

azokat szeretitek, kik titeket szeretnek, minő jutalmatok leszen? nem azt cselekszik a vámosok is?» (Máté 5, 43—46.) S az egész dicsőséges tanításnak ez a korollárium: «Legyetek tehát tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok is tökéletes». (Máté 5, 48.) Ilyen az evangéliumi morál.

IV. Az Üdvözítő hegyi beszéde.

Az Üdvözítő hegyi beszéde, mely — mint érintettük — szent Máté evangéliumának 5—7. fejezeteiben foglaltatik s kivonatban szent Lukácsnál is előfordul — 6, 17. — nemcsak morálfilozófiai, hanem egy transcendentális életbölcsélet, amelyben annak minden tanítása Krisztus földöntúli országára vonatkozik. A földi élet a keresztény emberre nézve nem egyéb, mint előkészület a túlvilági életre, az erőgyűjtés és érdemszerzés ideje, a megpróbáltatás útja, az erény harca a bűn ellen, szenvedés, mely győzelemre vezet, szegénység, melynek számára nyitva áll az ég kincsháza, mindennapos alkalom az Üdvözítő Jézus útjának követésére. A hegyi beszéd bepillantást enged az Isten országába, melyet az Úr készített az ő választottjainak; a boldogság országába, amely az Isten fiainak örökös hazája.

«A hegyi beszéd magyarázata» címen gyönyörű exegetikai tanulmányt adott ki az elmúlt 1913.

évben dr. Székely István egyetemi tanár, aki az Üdvözítő beszédébe foglalt keresztény erkölcs-tanról a többi között így ír: «Ez a beszéd isteni program, mely az Egyházban és keresztény társadalomban — bár akadályok és egyéni botlások közt — fokozatosan megvalósúl. Ebben látjuk a kereszténységet, amint annak Krisztus szándéka szerint lennie kell, vagy kellene . . . a kereszténység szelleme a világban tért foglal s az emberiség az evangéliumi ideálokhoz, ha hullámozó mozgással is, de nagyban és egészben véve közeledik . . . Az igazság szomja, az erkölcsök finomsága, a szellem uralma az anyag felett, az egyén értéke, a szeretet, testvériség, az emberek egyenlősége, a szegénység megbecsülése, a munkakedv, az élet becse, a közjólét stb., melyek mind az evangéliumon alapulnak . . . nagyot haladtak . . . Szívesen elismerjük, hogy e haladásnak egyik tényezője a kultúra, de másik és pedig fontosabb tényezője az a keresztény morál, mely a hegyi beszédben van megalapozva, melyen maga Európa kultúrája is felépült s mely benne van a keresztény világ levegőjében, az emberek öröklött és második természetévé vált gondolkozásmódjában, a társadalmi intézményekben, s melytől még azok sem zárkozhatnak el, akik a keresztény vallással meghasonlottak, vagy azon kívül állanak.» (2—3. l.) Nevezetes exegetikai kérdés, vajjon az Üdvözítő

maga stilizálta-e meg a hegyi beszédet teljes összefüggésében és retorikai szépségében úgy, ahogy van, vagy az evangelista állította össze kerekded és befejezett szónoki művé Krisztus tanításaiból, melyeket a hegyen és egyebütt mondott az őt követő sokaságnak. Renan és a protestáns írók ezt az utóbbi álláspontot foglalják el, míg a katolikus hittudósok mindenkor egyértelműen azt tanították, hogy az Üdvözítő ugyanabban a formában mondta el a hegyi beszédet, mint ahogy szent Máté leírja; abban a teljes egységében, tervszerűségében és szerves összefüggésében, mint ahogy azt a klasszikus alkalom, a hívők érdeke s az Egyház megalapításának célja megkívánta.

A racionalizmus felé hajló s nem kis mértékben elbizakodott okoskodás megállapítja, hogy szent Máté összegyűjtötte és a hegyi beszéd formájában egybeolvasztotta az Üdvözítőnek különböző alkalmakkor mondott tanításait, melyek szórványosan és mozaikszerűen a többi evangelistáknál, az Apostolok Cselekedetei-ben s főleg szent Pál leveleiben is előfordúlnak. Ez a merőben képtelen és erőszakos magyarázat szent Máté evangelista szavahihetőségét vonja kétségbe, amidőn úgy állítja be a dolgot, mintha a hegyi beszéd nem is történt volna meg, hanem az egész az evangelista műve, aki egységes vallásméлетet csinált Krisztus szerteszórt tanításaiból. Ekkora vakmerőséggel

akár azt is lehetne állítani, hogy a keresztény hitvallás dogmatikus és morális tanításait nem maga az Üdvözítő, hanem az evangelisták és apostolok, főképen pedig szent Pál koncipiálták meg.

Aki az evangéliumot tisztán emberi műnek nézi s isteni inspirációját megtagadja, ahhoz nagyon közelfekvő gondolat, hogy szent Máténak az evangéliumi tények összefüggését követő módszeréből a hegyi beszéd önkényes megszerkesztésére következtessen. Aki az evangéliumban nem lát mást, mint történeti munkát, az úgy bánik vele, mint a történelmi kritika Herodotos, Thukidydes, vagy Tacitus művével és megállapítja, hogy azok a gyönyörű szónoki beszédek, melyek a klasszikus írók műveiben foglaltatnak, nem a szereplő történeti személyek szavai, hanem a szerzők művészi alkotásai. A mindent laikus szempontból felfogó racionalizmus nem képes ennél feljebb emelkedni. A keresztény hittudósok ezzel szemben bebizonyítják, «hogy a beszéd egységes mű, melyet maga Krisztus ilyen alakban mondott el; ugyanis belsőleg szervesen összefügg s nemcsak Máténál, de Lukácsnál is úgy van előadva, mint ami egyidőben és egy helyen, ugyanazon hallgatóság előtt hangzott el.» (Székely 5. l.)

Mellőzve a keresztény hittudósoknak — Arnoldinak, Bispingnek, Knabenbauernek, Székelynek

és sok másnak — bizonyítékait, csak egy tény fölemlítésére szorítkozunk.

Szent Máté nem volt se történetíró, se vallásbölcselő. Egyszerű vámszedő volt, akit az Üdvözítő a pénzváltó-asztal mellől szólított magához, hogy apostolává tegye. Mint afféle írástudó ember, aki Krisztus környezetében élt, azt írta le, amit látott és hallott, úgy, amint azt látta és hallotta, úgy, amint őt maga az isteni Üdvözítő tanította és feltámadása után a Szentlélek által inspirálta. Szent Máté nem dolgozott rhetori készséggel, sem költői fantáziával, még kevésbbé szónoki művészettel. Az ő egyszerű értelmessége, melyet semmiféle iskolázottság nem fejlesztett, a csalhatatlan igazság mértéke szerint tisztán és őszintén adja elő a tényeket, épen úgy a tanításokat is, magának az Üdvözítőnek közvetlen szavaival. Így kell gondolkoznunk tehát a hegyi beszédéről is, melynek isteni tanításait maga az Üdvözítő adta a világnak, szent Máté evangelistának írása szerint.

Visszatérve Székely István könyvére, még csupán azt akarjuk megállapítani, hogy a jeles szerző a hegyi beszédet négy részre osztva magyarázza. Az első rész az Isten országának polgáraitól és tisztviselőiről szól s mint ilyen a Krisztus országának valóságos alkotmánytana. Ez az ország már itt a földön kezdődik s nem más, mint az Anyaszentegyház az ő hierarchiájával és híveivel s a

földön túl folytatódik az örök üdvösség hazájában, melynek boldogsága az Isten színről-szinre való látásában — a visio beatifica-ban — áll. Félreérthetetlenek azok a célzatok, melyek a nyolc boldogság megokolásában s a papságra vonatkozó három hasonlatban foglaltatnak. A föld sója, a véka alá nem rejthető gyertya és a hegyen épült város hasonlata.

A második részben ki van fejtve az új törvény tökéletessége a régi fölött s az Isten országának viszonya az ószövetségi theokratikus alkotmányhoz. Ki van mutatva a farizeusi igazság elégtelensége és merő formalizmusa, mely mellett felburjánzik a véték és bűn, a harag és bántalom, a paráznaság és a házasság felbontása. (5, 17—48.) Az új törvény ezekkel szemben rámutat a tékéletesség útjára. Képmutatás helyett igazmondást követel s az eskü szentségének betartását ; szelidséget és engedelmisséget parancsol, az ellenség szeretetére tanít sjótetteket kíván a gyűlölködők iránt. Ezt a legádázabb ellenséggel szemben is gyakorlandó isteni altruizmust a kereszten függő Jézus mutatta meg az embereknek, midőn az őt kínzó és gúnyoló zsidókért fölfohászkodott : «Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek». (Lukács 23, 34.)

A hegyi beszéd harmadik része (6, 1—18.) a megigazulás módjáról, az alamizsnáról, az imádságról, a bőjtről és a bántalmak megbocsátásáról szól.

Ebben foglaltatik a keresztény ember gyönyörű imádsága, a Miatyánk, melyet szent Lukács evangéliuma is közöl. (11, 1—4.)

A negyedik rész (6, 19. 7, 23.) megállapítja a keresztény életszabályokat és parancsokat; szembeállítja a földi kincseket a mennyei kincsekkel, melyeket a tolvaj el nem lophat, a rozsda és moly meg nem emészthet. Kimutatja, mennyire képtelen dolog két úrnak szolgálni. Aki Istent szolgálja, az nem követheti a Mammont, hanem bízik a Gondviselésben. Itt fordul elő a gyönyörű hasonlat az ég madarairól és a mezők liliomairól (6, 28—33.), melyeknek példája arra tanít, hogy ne aggódjunk az étel, ital és ruházat miatt, mert mindezeket a mennyei atya megadja az ő fiainak, keressük tehát «először az Isten országát és az Ő igazságát és ezek mind hozzáadottnak». (6, 33.) A beszéd korollárium a 7-ik fejezet, mely többi közt a szent dolgok megszenteléséről, a kérelemről és adományról szól. Óvatosságra int a hamis prófétákkal szemben, akik a keresztény lelkek eltántorítására törekedtek az Egyház alapításától kezdve napjainkig. Itt van a hasonlat a jó és rossz fáról s annak gyümölcseiről s az Isten akaratának teljesítéséről. «Azért minden, aki az igéimet hallja és azokat teljesíti, hasonló a bölcs emberhez, ki házát kősziklára építette.» (7, 24.) Így tett maga az Üdvözítő is, midőn Egyházát Péterre, mint

kősziklára alapította. Az evangelista így fejezi be a klasszikus hegyi beszédet: «Mikor elvégezte Jézus ez igéket, csodálkoznak a seregek az Ő tudományán, mert úgy tanította őket, mint aki hatalommal bír és nem mint az ő írástudóik és a farizeusok.»

V. Az evangélium metafizikája.

Krisztus hegyi beszéde egymagában véve is egy értelmi, érzelmi és erkölcsi vallásbölcselet, mely a gondolkodó, érző és törekvő ember összes lelki tehetségeinek szól és egyúttal a keresztény ember metafizikája a szónak oly értelmében, hogy megoldja a fizikai élet problémáit, melyeket semmiféle tudomány megoldani nem képes; minden zavar és ingadozás nélkül meghatározza az ember végcélját; rámutat a metafizikai világ örökkévalóságára, annak pozitív rendjére, a tér és idő által nem korlátolt anyagtalan életre, amely az üdvösség és örök boldogság.

A hegyi beszéd metafizikája a fizikai élet után következő szellemi világba vezet, abba a transzcendentális világba, amelyről az ószövetségi szentiratok minden praefigurációikban, mint az elvesztett s a Messiás által visszaszerzendő paradicsomról tanítanak s az evangélium, mint a megváltás által visszaszerzett s az Üdvözítő által az igazak

számára megnyitott mennyországról szól. Ez a metafizikai világ tárul fel előttünk a többi három evangéliumban is, erre irányul mind a négy evangelistának, mint Krisztus történetíróinak biblikus, dogmatikus és morális tanítása. Az evangélium azonban nem foglalja magában a teljes újszövetségi kinyilatkoztatást, hiszen az Üdvözítő nemcsak maga tanított, hanem missziót is adott tanítványainak minden nemzetek tanítására s evégből a vigasztaló és felvilágosító Szentlelket küldte hozzájuk és ez a «Spiritus veritatis» megtanította őket mindenre, ami Krisztus földi életéből és tanításaiból következik, vagyis az egész keresztény tanra, melyet az apostoloknak s az ő törvényes utódaiknak el kell terjeszteni az egész világon. Ennek a szent tannak, ennek a keresztény vallásbölcseletnek az alapja az evangélium.

Midőn tehát az evangélium az ember összes lelki tehetségeinek megfelelő és elegendő lelki táplálékot nyújt, a keresztény vallásbölcseletet alapozza meg, amely egy befejezett, a többi újszövetségi szentiratok által kifejtett és tökéletes isteni theoria, amely, mint ilyen, az embernek, mint eszes erkölcsi lénynek az Isten fia által adatott. Így fogják ezt fel és így magyarázzák az Egyház szentatyái és minden hittudósai, akik elsősorban az evangélium alapján művelték a hittudományt s az emberi filozófia módszerét — főleg az Aristoteles által meg

alapított induktív és deduktív logika rendszerét — fölhasználták az Üdvözítő tanításából merített hittételek bizonyítására.

Az evangélium bölcselete καὶ ἐκλογὴν induktív bölcsélet, amely tények ismertetése alapján vezeti be az elmét a valláserkölcsei igazságok ismeretébe ; tévedne azonban, aki azt hinné, hogy az evangélium az ő indukált igazságaival rendszeres vallásbölcséletet vagy theológiát jelent. Az evangélium nem rendszeres filozófia és nem tudomány ; ezt az ő rendeltetése is kizárja. A filozófia és minden tudományszak a közönséges tapasztaláson felül álló emberi értelemnek való, az evangéliumi tan minden embernek, aki az üdvösség útjára tér. A filozófia a végokok tudománya, az evangéliumban lefektetett vallásbölcséleti alap hasonlóképen a végső okot keresi és ez a Krisztus, s az élet végső célját és ez az üdvösség Krisztusban.

Krisztus evangéliumi erkölcstana sem rendszeres ethika, de morális tanításainak magasztossága és integritása tekintetében egymaga fölülmulja az egész kultúrvilág bölcséleti törvénykönyveit. A mózesi törvényt és az ószövetség egész erkölcsi világnézetét, mint amelynek ideje betelt, az evangélium hatályon és gyakorlati érvényen kívül helyezte. Aristoteles ethikája közönséges emberi pragmatizmus az evangélium erkölcstanának isteni pragmatizmusával szemben. Plátó ideá-

lis állama egy sehol meg nem valósítható utópia, míg az evangélium országa él Krisztus alapításában a keresztény Anyaszentegyházban. Kétezer esztendő óta az evangélium ragyogó napja világít az embereknek, annak fénye hatja át a sziveket, annak melege szelidíti az erkölcsöket. A mindennapi élet egymásután veti felszínre a nehezebbnél-nehezebb szociális problémákat s ezeket a nagy kérdéseket nem lehet ellenséges érzelmekkel s az osztálygyűlölet ádáz fegyverével megoldani. Csak az a nagy emberszeretet oldhatja meg azokat, melyet az evangélium bölcselete hirdet s melyet a világ Údvözítője hozott le az égből, hogy magához vonzza az egész világot, aki az út, a világosság és az élet maga.

Keppler Vilmos dr.

TÖBB ÖRÖMET

(Husvétí üdvözlét)

Fordította: Némethy Ernő

Keppler püspök könyve a modern élet pesszimizmusa helyett a kereszténység tiszta örömeinek rózsáit hinti a küzdelmekbe elfásult emberi lélekbe. Olyan ez a könyv, mint egy üdítő kristályforrás, aki iszik csillogó vizéből, annak lelkében a csendes örömnak, a tisztult életfelfogásnak virágai fakadoznak. A híres német eredeti után készült fordítás elsőrangú, sőt egyes részei talán még az eredeténél is jobban sikerültek. 8°. 280 lap. Kötve --- --- ---

3 korona.

**Ugyanaz, német
kiadás. Kötve--- ---**

3.60 kor.

Megrendelhető a

SZENT-ISTVÁN-TÁRSULATNÁL

Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.

DUPANLOUP B. — RUSCHEK ANTAL

JÉZUS KRISZTUS

**Teljes szöveggel, finom papíron,
egy mûlappal. Világhírû munka!**

8° alak, 624 lap. Fûzve 4.—

Csinos vászonkötésben 6.—

Ugyanaz. Albumalakú kiadás 230
lapon. Pompásan illusztrálva,
díszkötésben 12.—

Nehezebb papíron, pazar kiállítású
díszkötésben 20.—

Luxus-kiadás, selyemkötésben (90
korona helyett) 40.—

Megrendelhetõ a

SZENT-ISTVÁN-TÁRSULATNÁL

Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.